

Gammel Estrups ejere efter døden

Af cand. mag. Vibeke Nielsen

Noget af det særlige ved Gammel Estrup er, at gården fra senest 1340, da den dukker op af mørket første gang i en skriftlig kilde, og frem til 1926 aldrig har været handlet, men altid er gået i arv i slægten. Slægten kunne godt se ud som to forskellige, da navnet skifter fra Brock til Skeel i 1625. Det er dog ikke noget salg, men skyldes alene, at der i én eneste af de 18 generationer, der kendes, ikke var nogen søn, så det blev en datter, der arvede. Hendes efterkommere bærer hendes mands slægtsnavn.

Det er ikke tanken her at gå nærmere ind på slægtens historie; det er sket i mange andre sammenhænge.

*Gravstedet i Lunden set mod de tre murede hvælvinger, hvor de tre sidste ejerpar af Gammel Estrup af slægten Scheel hviler. I venstre hvælving: Christen Scheel (†1844) og hustru Christiane Scheel f. Pind (†1855). Midterste hvælving: Jørgen Scheel (†1889) og hustru Christiane Scheel f. Munk (†1918). Højre hvælving: Christen Scheel (†1926) og hustru Ingeborg Scheel f. Brøchner (†1890). Foran hvælvingerne er desuden komtesse Amory Scheel begravet. Senest er tre urner nedsat med de jordiske rester af Jørgen Scheel Lonsdale, greve Carl Scheel og grevinde Anna Lise Scheel.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

Her skal det handle om deres jordiske rester efter døden. Hvad ved vi om deres begravelser og grave?

Stedt til hvile langt fra hjemmet

Hvad angår de tidligst kendte ejere må vi melde pas; vi aner det ikke. Vi skal helt frem til Eske Brock (1560–1625), før vi ved noget. Han var lensmand på Dronningborg og har nok betragtet dette som sit hjem i lige så høj grad som Gammel Estrup. I hvert fald fik han og hustruen Christence Viffert (1561–1624) deres sidste hvilested i et kapel ved St. Mortens kirke i Randers. Da dette kapel siden er forsvundet, kan vi ikke få graven at se.

Deres datter og svigersøn, Jytte Brock (1595–1640) og rigsmarsk Jørgen Skeel (1578–1631), parret, der binder de to slægter sammen, bliver begravet i eller ved Århus domkirke. Selve graven er ikke bevaret, men det er et prægtigt epitafium i domkirken udført af billedhuggeren Henrik Henriksen og med et smedejernsgitter af Casper Fincke. Det viser tre knælende skikkelser, Jørgen Skeel, hans første hustru Kirsten Lunge og anden hustru Jytte Brock. Også parrets søn Christen Skeel, kaldet den Rige (1623–88), fandt sin endelige plads i Århus domkirke, og hans fornemme

Thomas Quellinus - monumentet i Scheel'ernes gravkapel i Auning kirke. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

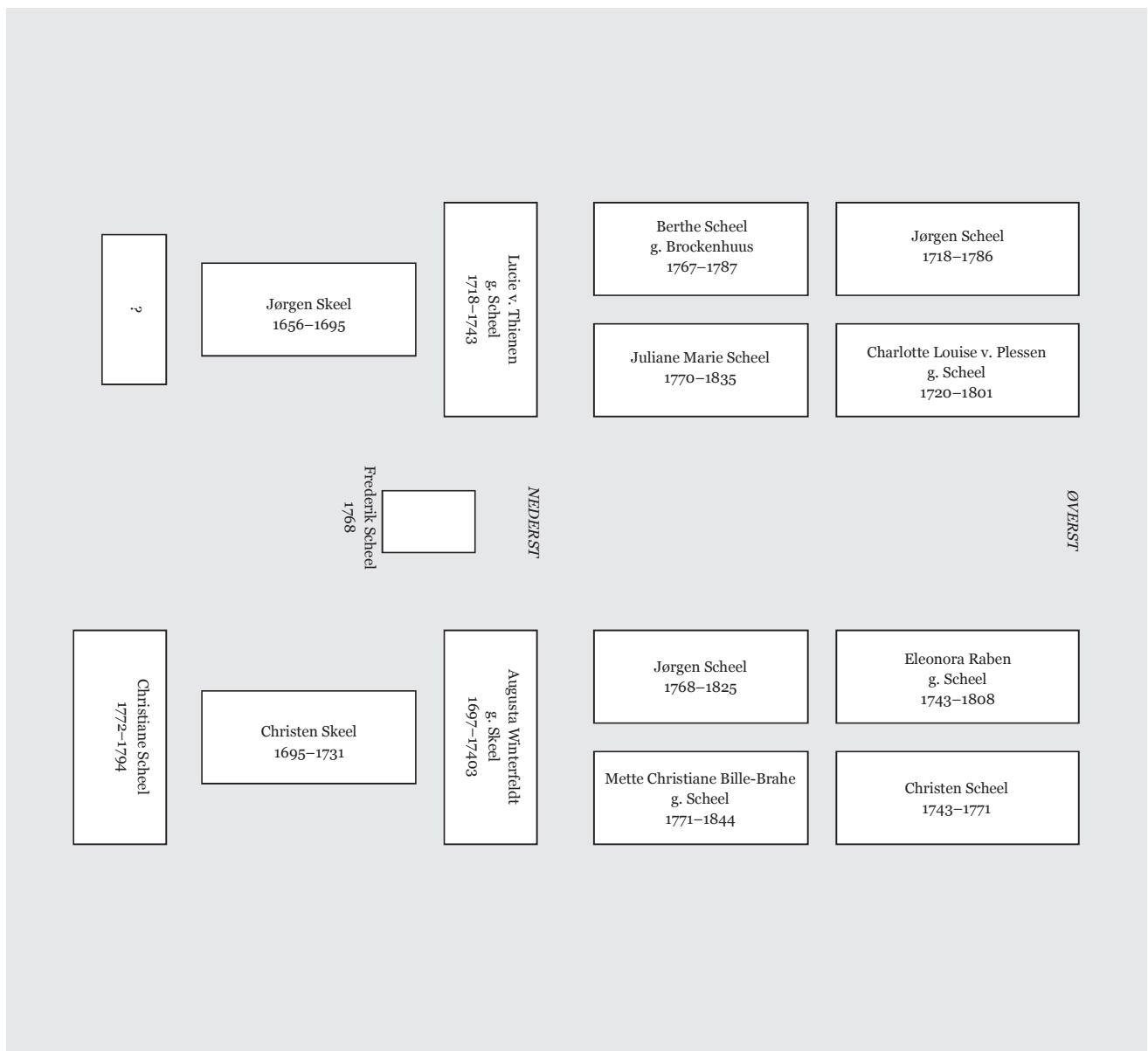
sarkofag findes den dag i dag i krypten under koret. Hvorfor hustruen Birgitte Rosenkrantz ikke hviler ved hans side, er ikke til at vide. Hun døde 11 år før sin mand og blev begravet i København.

Kapellet i Auning kirke

Christen Skeels og Birgitte Rosenkrantz's søn Jørgen (1656–95) giftede sig først i 1691 med den da kun 13-årige Benedicte Margrethe Brockdorff. Da han døde 4 år senere, efterlod han hende som 17-årig og gravid med deres første barn. Hende kan vi takke for den vending, slægtens begravelsesskik tog. Hun forskaffede sig tilladelse til at lade fremstille „et tarveligt epitafium“ (det vil sige et epitafium uden særlig udsmykning) til sin mands minde. Mon ikke vi i dag ville kalde det, hun

foretog sig, proportionsforvrængning? Auning kirke er en smuk og interessant, men i øvrigt ret traditionel, dansk landsbykirke. Den fik en tilbygning ved skibets nordside, og hele dennes bagvæg set fra kirkeskibet udfyldes af et pragtfuldt marmormonument af ingen ringere end Thomas Quellinus. Den afdøde ligger henslængt og rækker op mod et reliefportræt af fru en selv. De er omgivet af hele fire gudinder med deres attributter. Nogle trin under niveau står den sorte marmorsarkofag, der kom til at rumme Jørgen Skeels jordiske rester. Symmetrisk med den står en identisk sarkofag, som må antages at have skullet rumme hende, ligesom hendes anevåben har flankeret monumentet symmetrisk med hans. Så blev hun imidlertid gift igen og blev efter et meget længere samliv begravet sammen med sin anden ægtemand, Christian Ditlev Reventlow, på Lolland. Da hun jo ikke kunne være to steder, blev den anden marmorsarkofag anvendt til sønnen, der døde før moderen, og hendes anevåben blev hugget bort. Denne søn, Christen (1695–1731), er den første greve i slægten, idet grevskabet er oprettet i 1725. Hans hustru Augusta Winterfeldt (1697–1740) fik sin kiste for enden af hans.

Kapellet ved Auning kirke blev sidste hvilested for i alt fem ejere af Gammel Estrup og, med undtagelse af den første, deres hustruer. Desuden søskende til den sidste af dem. Der blev således i løbet af cirka 150 år bisat ikke mindre end 14 personer af slægten i dette kapel. Inden for denne periode ændres navnet Skeel i øvrigt gradvis til Scheel, efterhånden som det var blevet „finere“ at tale tysk. (Se tegning s. 83).

Scheel'ernes gravkapel i Auning kirke.

Begravet i det fri

Da Christen greve Scheel (1792–1844) og grevinde Christiane f. Pind (1796–1855) døde, var det ikke muligt at få plads til flere kister i kapellet. De blev i første omgang nedsat i krypten under kirken. Deres søn Jørgen greve Scheel (1827–89) fandt ikke dette værdigt og fik i stedet lov at indvie et stykke jord i „Lunden“, skoven på den høje bakke vest for Gammel Estrup kaldet Helligbjerget. Hertil fik han i 1889 overført sine forældres kister, som blev anbragt i en muret hvælving, der derefter blev muret til. Da han selv døde samme år, kom han til at hvile i en tilsvarende hvælving ved siden af. Også denne er siden muret til, da hans enke grevinde Christiane f. Munk så sent som i 1918 var stedt til hvile ved hans side. I den tredje hvælving hviler den sidste ejer af Gammel Estrup af slægten Scheel, greve Christen (1853–1926) og hans første hustru, grevinde Ingeborg f. Brøchner, som var død allerede i 1890. Foran de tre hvælvinger er inden for gravstedets ramme et areal, som har haft forskellig beplantning, hvoraf endnu findes en gruppe rhododendron og to takstræer. Derudover er det i dag helt overgroet med vedbend, en rigtig god løsning i al sin enkelthed. Inden for dette areal er i de følgende år nedsat en kiste og tre urner med de jordiske rester af fire medlemmer af slægten, som har haft et stort ønske om at komme til at hvile der.

Auning kirkegård

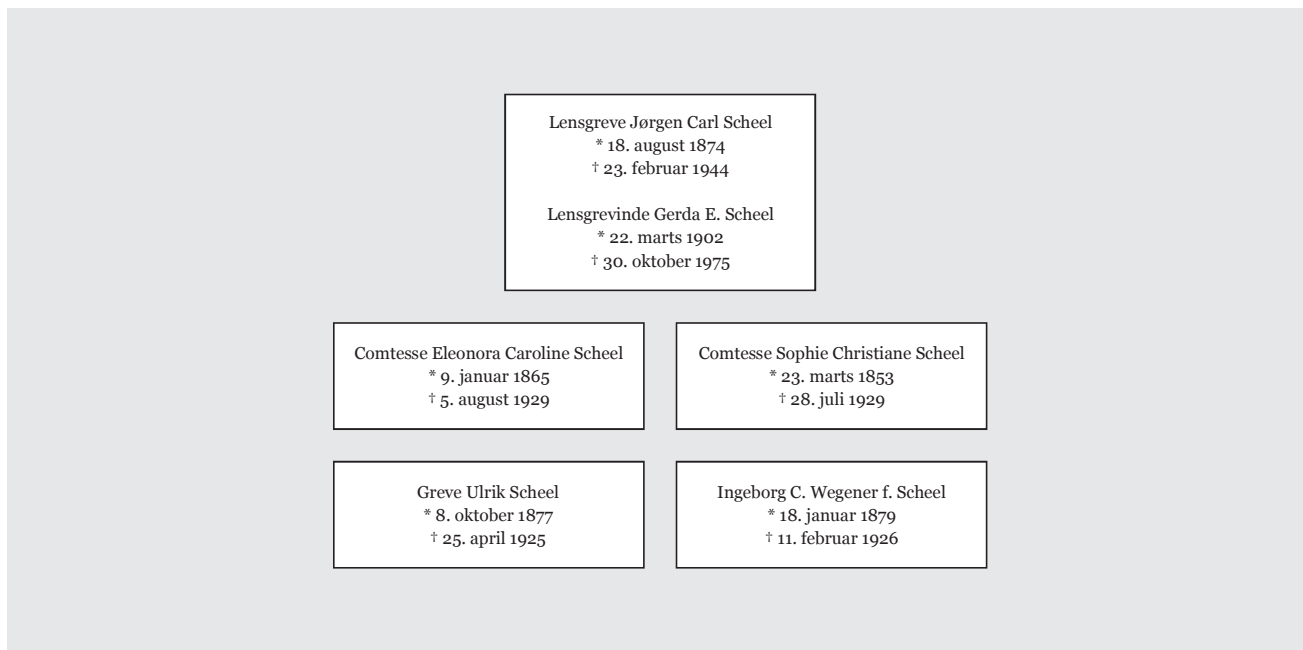
En hel del medlemmer af slægten er imidlertid begravet på kirkegården i Auning. Et gravsted indhegnet af

et smedejernsgitter rummer fem grave. Den centrale, som man ser direkte imod fra lågen i gitteret, er den Jørgen greve Scheel, som skulle have overtaget Gammel Estrup ved sin faders død i 1926, hvis ikke han og hans ikke mindre end 10 søskende havde givet op og solgt den herregård, slægten havde ejet siden senest 1340. På den samme sten står hans anden hustru grevinde Gerdas, f. Lunds, navn under hans. Men han var ikke den første, der blev begravet i dette gravsted. Hans faders to ugifte søstre, samt en yngre bror og søster til ham selv var allerede begravet der, da han døde i 1944.

Uden for det store gravsted er endnu to personer af slægten begravet på Auning kirkegård, greve Jørgens farbror Siegfried Scheel i 1932 og hans bror Carl Boswell Scheel i 1937.

Vi ved således, hvor 36 medlemmer af Gammel Estrups ejerslægt er eller har været gravsat. 32 af disse kan vi stadig få at se, om end det ikke er så let at komme ned til Christen Skeel den Riges kiste i Århus domkirke. De 31 vi har „herhjemme“ (det vil sige indensogns) kan enhver se; man skal dog have en særlig tilladelse, hvis man vil inden for gitteret foran kapellet i Auning kirke. Ellers må man nøjes med at beundre det på afstand gennem gitteret.

Hvor er de forskellige! Forskellen afspejler i høj grad forskellige tiders opfattelse af liv og død. I tiden op mod 1700, da kapellet ved Auning kirke blev indrettet, drejede det sig om pragt, om at imponere omverdenen. Det er en indstilling, der er meget stærk hos fru Benedicte, som var en stærk kvinde, der vidste

Fem medlemmer af slægten Scheel er begravet på familiegravstedet på Auning kirkegård. Uden for det store gravsted er endnu to medlemmer af slægten begravet på kirkegården: greve Siegfred Scheel og greve Carl Boswell Scheel.

at sætte sin vilje igennem. Hun styrede med fast hånd godserne for sin søn, til han blev voksen. Det har uden tvivl passet med de følgende slægtleds opfattelse, at de skulle hvile i det fornemme rum.

Da gravstedet i „Lunden“ blev indrettet, var man kommet ind i den periode præget af natursværmeri, som varede en stor del af 1800-tallet. At komme til at hvile i Guds natur, at blive ét med den, var et ønske skabt af romantikkens tankeverden. At den lever endnu, ser vi også på gravstedet: de to sidste der er begravet der, greve Carl og grevinde Anna Lise er jo

døde efter årtusindskiftet. Hofjægermester Valdemar Uttental (1872–1951), svigersøn af den sidste Scheel på Gammel Estrup og stifter af både Gammel Estrup, Jyllands Herregårdsmuseum og Løvenholm Fonden, har haft en indstilling, som kombinerer natursværmeriet med nogen sans for pragt eller understregning af egen betydning, idet han valgte at blive hensat i et mausoleum ved herregården Løvenholm.

At man selv i dette samfundets øverste lag dog i vore dage finder det naturligt at blive begravet på kirkegården ved sognekirken, ser vi jo så på Auning kirke-

gård. Jørgen Scheel (1874–1944), som var slægtens formelle overhoved og lensgreve som sine nærmeste forgængere i denne rolle, har uden tvivl ladet sine to fastre og sine yngre søskende, døde før ham selv, begrave i det indhegnede gravsted, med det formål selv at skulle have den centrale plads der sammen med sin hustru. Også en farbror og en bror er begravet på Auning kirkegård, uden for det store gravsted, men dog med en vis fornemhed.

Nu har slægten i de sidste generationer naturligvis haft mange flere medlemmer. Mennesker, der har fået deres virke helt andre steder, er blevet begravet i andre landsdele, ja endog for nogles vedkommende uden for landets grænser. Andre, især kvinder, er til alle tider kommet til deres ægtefællers hjemstavn. De, der er vendt hjem til „Lunden“ eller Auning kirkegård, er de mennesker, som følte sig mest knyttet til Gammel Estrup.

Efterskrift

Som det fremgår, har vi rede på, hvor Gammel Estrups ejere og en del af deres slægtninge blev begravet i tidsrummet 1624–2001. På forhånd var det opgivet at finde ud af mere. Men er der alligevel en antydning af noget meget ældre? På Auning kirkegård ligger to meget store sten i et lyst materiale. De ligger ensomt i græsset i kirkegårdens sydvestlige hjørne. De har de ikke altid gjort. De blev fundet i kirkediget, da der skete en mindre ændring i dette henimod midten af 1900-tallet. Man kan sikkert komme tidspunktet nærmere, men det er uvæsentligt og derfor ikke forsøgt i denne

sammenhæng. Det ville være langt mere interessant at vide, hvornår de var anbragt i diget og – især – hvor de havde været indtil da. Der er ingen tvivl om, at det er ligsten over et par meget betydningsfulde mennesker. Stenene er for flade til at kunne stå som de fleste gravsten. Enten har de ligget, eller også har de været muret ind i en væg. Det måtte i begge tilfælde være i kirken. Denne har undergået flere forandringer, siden den romanske bygning blev opført, formentlig i 1100-tallet. Ved en af disse lejligheder kunne man forestille sig, at de to store sten kom i vejen. Da de mennesker, de var sat over, ikke længere mindedes, og man for øvrigt samtidig var ved at udbedre diget, kunne de så finde anvendelse der (det var før fænomenet fredning var opfundet!)

Ser man på selve stenene, kan det anes, at der har været både billede og tekst. Desværre er de så forvitrede, at man ikke umiddelbart kan finde mening i nogen af delene. Men hvem andre end Gammel Estrups ejerslægt skulle sætte så markant et minde i det lille fattige sogn? Nærmere en konklusion kan man først komme, hvis det en dag lykkes nogen at tyde noget af den lange tekst, der anes på den ene sten. De er i øvrigt ikke helt lige store og ikke helt ens, så de behøver ikke være lige gamle.

Det indhegnede Scheel-gravsted på Auning kirkegård, set mod stenen over lensgreve Jørgen Scheel († 1944) og hustru lensgrevinde Gerda E. Scheel (†1975). Foto: David Slater, Gammel Estrup.